

K A T A L O G
ZABYTKOWYCH PARKÓW
I KOMPOZYCJI KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA KIELECKIEGO

P O W I A T
W Ł O S Z C Z O W S K I

część IV

opracowany przez
Politechnikę Krakowską
pod kierownictwem naukowym
doc. dr hab.
Janusza Bogdanowskiego

K A T A L O G

ZABYTKOWYCH PARKÓW

I KOMPOZYCJI KRAJOBRAZOWYCH

WOJ. KIELECKIEGO

powiat WŁOSZCZOWSKI

cz. IV

Niniejsze opracowanie pow. włoszczowskiego zostało ułożone w porządku alfabetycznym i obejmuje następujące miejscowości:

- a ✓ 1. Siedliska ✓ SLA.
- b ✓ 2. Secemin ✓ SM.
- c ✓ 3. Szczekociny ✓ SL.
- d ✓ 4. Stanowiska ✓
- e ✓ 5. Tęgobórz ✓ SL.
- f ✓ 6. Turzyn ✓ SL.
- g ✓ 7. Witów ✓ SL.
- h ✓ 8. Włoszczowa ✓ SM.
- i ✓ 9. Wola Śwodzińska ✓ SM.
- j ✓ 10. Wygiełzów ✓ SL.
- k 11. Zawada ✓ SL.

egzemplarz . 2 .

POLITECHNIKA KRAKOWSKA
Wydział Architektury
Instytut Urbanistyki i Planowania Przestrzennego
Kraków, ul. Warszawska 24

K A T A L O G

ZABYTKOWICH PARKÓW I KOMPOZYCJI KRAJOBRAZOWYCH

Województwa Kieleckiego

POWIAT : WŁOSZCZOWSKI

C Z E S C - VI.

Dyrektor

[Signature]
Prof. nadzw. mgr inż. Witold Cęckiewicz

KIEROWNICTWO NAUKOWE

[Signature]
doc. dr hab arch. Janusz BOGDANSKI

Opracowała :

mgr arch. Iudziła FLAKOROWSKA *[Signature]*

Współpraca :

mgr Wanda GEMKA *[Signature]*

Kraków 1970 r.

ARCHIWUM
OŚRODKA OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9, tel. 628 48 41 w. 130

Nr inw. 607

TURZYN

SYTUACJA - Fragment Topograficznej Karty
Królestwa Polskiego 1839

powiat : Włoszczowa
park podworski
 użytkownik : Szkoła
 Podstawowa

Wieś Turzyn znajduje się w południowo zachodniej części powiatu, 32 km od Włoszczowy, 2,5 km na południowy wschód od Lelowa, na zakończeniu drogi bocznej prowadzącej od traktu Częstochowa - Szczekociny.

Miejscowość usytuowana jest na dwu przeciwległych stokach, pomiędzy którymi przepływa rzeka Białka. Wzniesienie po wschodniej stronie rzeki jest powierzchniowo niewielkie i stanowi jak gdyby wyspę otoczoną z wszystkich stron bagnami i podmokłymi łąkami oraz dopływami Białki. Drugie wzniesienie weina się w pas doliny, ale od strony zachodniej łączy się już z bogatą ukształtowaną wyżyną Krakowsko - Wieluńską. Założenie parkowe zlokalizowane jest na najbardziej wysuniętym cyplu wzniesienia o charakterze wyspy. Cypel ten ograniczony jest, od północy, zachodu i południowego zachodu, rzeką Białką oraz jej dopływem a od wschodu i południowego wschodu słodkowym obniżeniem terenu, przez który, w części na nasypie przechodzi droga oddzielająca park od wsi.

Zespół podworski składa się z :

- dawnego dworu z połowy XIX wieku wraz z parkiem i resztami zabudowań gospodarczych
- stawu, czworaków i budynków folwarcznych

I. Dane historyczne

1581 r	- wieś należy do parafii Staromieście i jest własnością Jana Otwinowskiego
1756 r	- Aleksandra z Bystrzonowskich Misiowska, wdowa po Michale jest właścicielką Białej i Turzynie
1827 r	- w Turzynie jest folwark z przyl. Gródek oraz las urządzony
1839 r	- na wschód od głównej drogi prowadzącej do Lelowa są zabudowania większej własności

- poł. XIX.w - budowa dworu
1956 r - przeróbka i odnowienie dworu

Dane według :

- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego 1890- 1902
- Katalog Zabytków Sztuki w Polsce t.III woj. kieleckie, pow. włoszczowski, Warszawa 1966
- Wiśniewski J. Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w powiecie włoszczowskim. Marjówka Opoczyńska 1932
- Topograficzna Karta Królestwa Polskiego 1839

I. Opis stanu obecnego

Park zajmuje obszar nieregularny w kształcie uformowany od północy i zachodu łamaną linią koryta rzeki Białki a od południowego zachodu skarpą opadającą ku bagnistej łące. Łąka oddziela wąskim pasem park od rzeki. Wschodnią granicę parku stanowi droga dojazdowa do wsi. Po przeciwnej stronie drogi jest siodłowe obniżenie terenu między innymi z niewielkim stawem. Na stokach ograniczających owo obniżenie od północy i południa, znajdują się budynki pofolwarczne. Droga dojazdowa w pobliżu południowego narożnika rozwidla się na dwie odnogi : jedna pnie się w górę grzbietem wzniesienia wyspowego w kierunku zachodnim do wsi Wygieńszów, druga opada w dół, na południowy zachód i poprzez most na rzece, prowadzi do części wsi położonej na przeciwległym wzniesieniu.

Opis elementów układu

W najwyższym miejscu terenu parku usytuowany jest dwór - centrum założenia. Swoim kolumnowym gankiem rozpoczyna on krótką oś kompozycyjną w kierunku wschód - zachód. Przed frontem dworu znajduje się klomb kwiatny otoczony od zachodu krzewami ozdobnymi i drzewami. Drzewa, od strony południowo-wschodniej mocno zarysowanym łukiem okalają klomb. Bardziej zróżnicowany charakter posiada przedłużenie tego łuku na odcinku północno-wschodnim, gdzie występuje kilka drzew w grupach oraz piękny okaz wierzby płaczącej. Przecięcie łuku z osią kompozycyjną jest zarazem jej zakończeniem.

Wnętrze między łukiem zadrzewień a ogrodzeniem przydro-

żnym ma kształt silnie wydłużonego trapezu zwężonego w części południowej o szerokość budynku gospodarczego. Od północy styka się z zagajnikiem a od południa z polem. W poprzek, skosnie, przechodzi ścieżka od końca osi kompozycyjnej do drogi. Budynek gospodarczy ustawiony jest prostopadle do warstwie. Teren całego wnętrza opada lekko ku zachodowi i południowi.

Zamknięciem głównego wnętrza od południa jest duża grupa krzewów wraz z kilkoma ozdobnymi drzewami. Poza tym " parawanem " znajduje się niewielka polana otoczona z wszystkich stron zwartą ścianą zieleni. Na polanie, a głównie wśród krzewów, są pozostałości murów i fundamentów, niektóre z nich usytuowane na ostrym stoku kończącym park od południowego zachodu. Pomiędzy polaną a budynkiem gospodarczym jest wyraźny spadek terenu ku południowi. Przestrzeń tę zajmuje sad a w parterze trawnik i uprawy.

W skład centralnego wnętrza wchodzi również teren o trapezowym kształcie, leżący poniżej skarpy na północ od dworu. Ograniczeniem jego od północy jest niewielki przerywany rząd krzewów zakończony po każdej stronie jednym drzewem od zachodu zaś rząd krzewów z rosnącym na podłużnej osi klonem czerwolistnym. Od ganku dworu, stycznie do klombu i symetrycznie względem głównej linii założenia, rozchodzą się dwie osie. Jedna z nich, odchodząca w kierunku południowo-wschodnim, jest słabo zaznaczona układem kilku drzew. Druga w kierunku północno-wschodnim, jest zarazem osią wąskiego nasypu, który wg. tradycji stanowił główny dojazd do dworu.

Na zachód od dworu, równolegle do niego, w odległości około 6 m, jest ciąg drzew przedłużający w północnej części rząd wysokich krzewów. Prostopadle do szpaleru drzew i przy jego południowym zakończeniu znajduje się krótka aleja krzewiasta prowadząca w głąb sadu. Sad zajmuje teren na zapleczu dworu. Od wschodu ogranicza go czerwony szpaler drzew, od południa i zachodu zieleni okrywająca szkarpę a od północy zagajnik.

Zagajnik usytuowany jest wzdłuż północnej granicy założenia. Jego styk z główną częścią parku zaznaczony jest ciągiem brzośz dochodzącym do zakrętu dawnego wjazdu. Kończy go w narożniku północno-wschodnim wierzba płacząca.

Po przeciwnej stronie drogi wiejskiej rosną dwie okazałe wierzby. W pobliżu nich znajduje się niewielki staw. Nad staw, od głównej drogi w dół prowadzi ścieżka wśród malowniczej zieleni drzew i krzewów.

Na północ od stawu jest wyżej położony, rozległy, otwarty dziedziniec z pozostałym budynkiem folwarcznym.

III. Wstępna analiza stylistyczna

Założenie stanowi dość jednolity układ stylistyczny. Można w nim wyróżnić trzy okresy rozbudowy.

1. całość ma cechy parku naturalistycznego z fragmentami stylu romantycznego. Pochodzi zapewne z drugiej połowy XIX.w.
2. dosadzenia grup drzew w okresie prawdopodobnie między - wojennym
3. dosadzenie wzdłuż ogrodzenia, zmiany w zakresie zabudowy oraz niwelacja terenu są wynikiem prac lat ostatnich

W stanie obecnym park należy uznać za naturalistyczny o znacznych walorach kompozycyjnych i drzewostanowych w zakresie wieku gatunku i odmian kolorystycznych.

IV. Wytyczne konserwatorskie

1. Ocena stanu zachowania

W ogólnym układzie park zachowany dobrze. Najlepiej utrzymany starodrzew, szpałér na zachód od dworu i w zagajniku oraz sad. Zmiany i zaniedbania dotyczą parterów (klomb) krzewów oraz dawnej zabudowy gospodarczej. Jest duża ilość zbędnych dosadzeń

2, zagrożenia

W parku wymagane jest prowadzenie konserwacji na bieżąco w przeciwnym razie ulegną zniszczeniu cechy stylowe przez zarastanie lub wycinanie istniejącej zieleni. Większych zagrożeń nie ma.

3. Wytyczne badawcze

Ze względu na walory założenia należałoby wykonać :

- szczegółową inwentaryzację całości
- studium historyczno - kompozycyjne
- projekt konserwatorski a ze względu na obecnego użytkownika także adaptacyjny

4. Wytyczne do ochrony i zabezpieczenia

- całość parku objąć ochroną ścisłą
- utrzymać park w obecnym stanie ochrony

5. Wytyczne do adaptacji i konserwacji

- nie wprowadzać żadnych dosadzeń ani nie usuwać drzew do czasu wykonania projektu
- prowadzić konserwację starodrzewu
- otoczyć opieką zielen wokół klombu
- usunąć sad

Wg. stanu z roku 1970

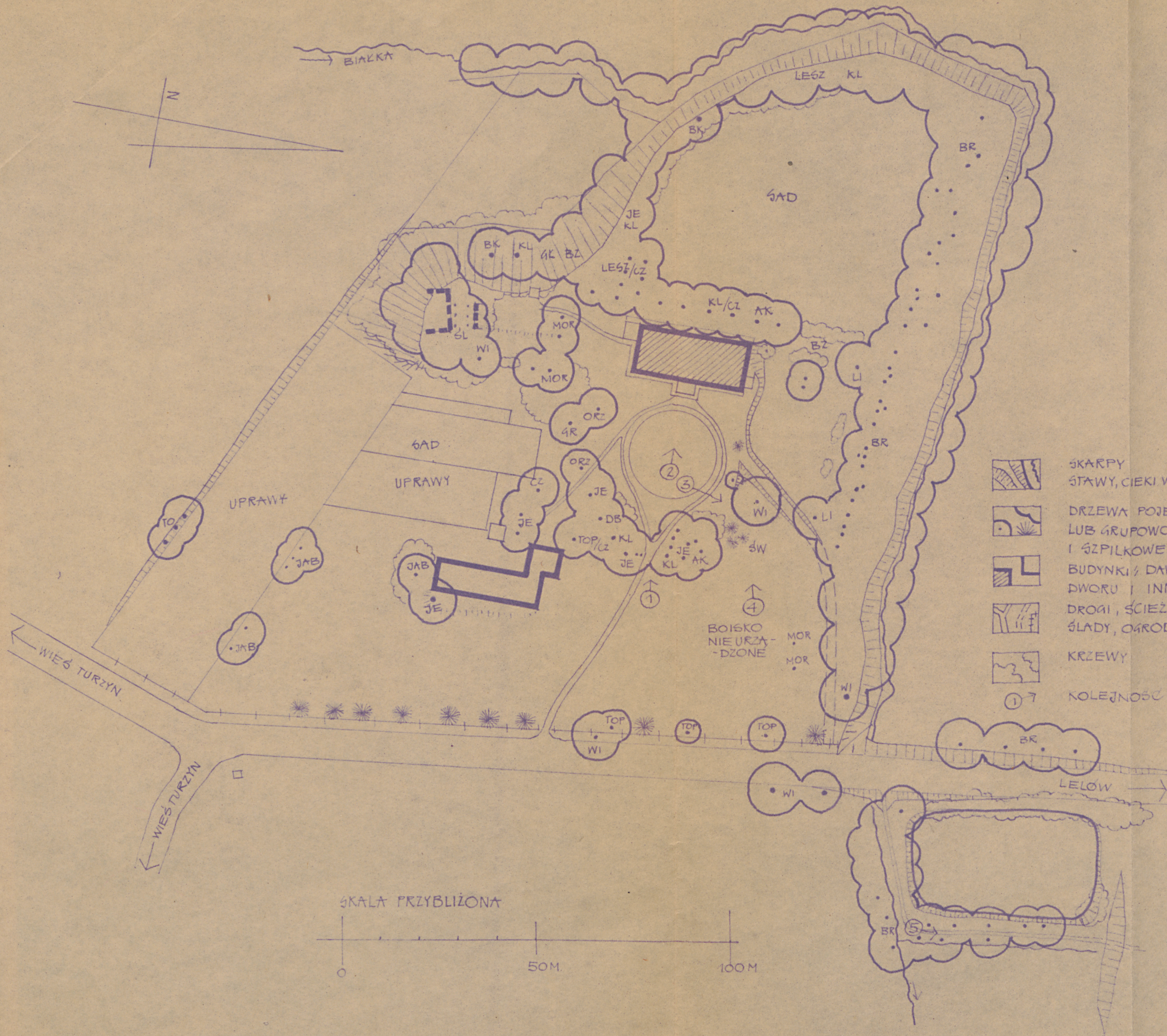
Opracowała :

mgr Ludmiła Flagorowska

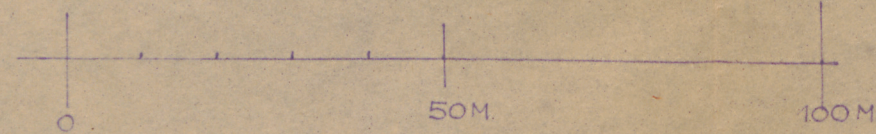
TURZYN I.

BR	BRZOZA
LI	LIPA
AK	AKACJA
WI	WIERZBA
JE	JESION
KL	KLON
KL/CZ	KLON CZERWONY
BK	BUK
TOP	TOPOLA
ORZ	ORZECH
MOR	MORWA
CZ	CZEREŚNIA
JAB	JABŁOŃ
LESZ	LEŚCZYNA
ŚW	ŚWIERK
DB	DĄB

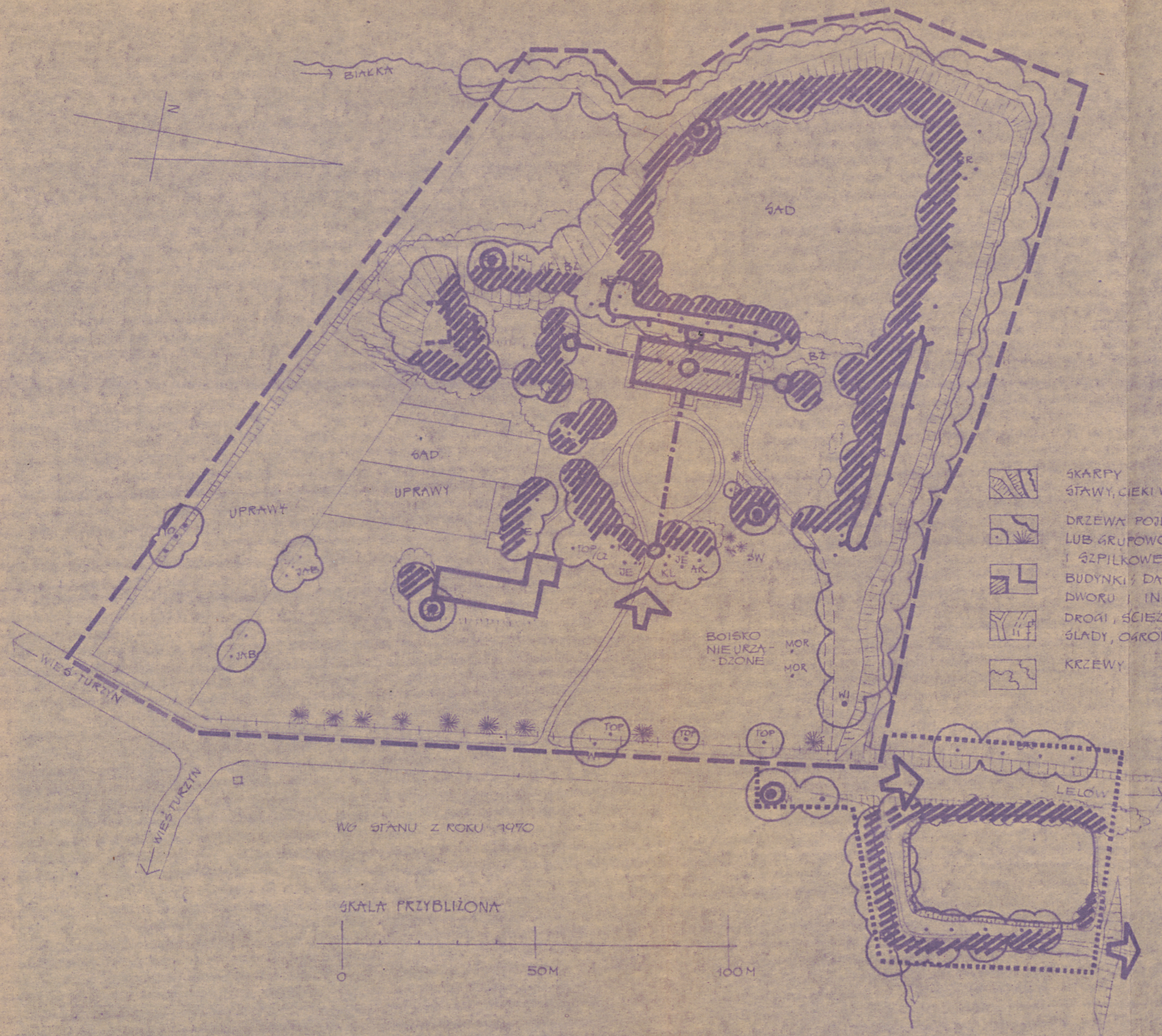
- SKARPY
- STAWY, CIEKI WODNE
- DRZEWIA POJEDYNCZO LUB GRUPOWO LIŚCIASTE I SZPILKOWE
- BUDYNKI, DAWNEGO DWORU I INNE.
- DROGI, ŚCIEŻKI, ICH ŚLADY, OGRODZENIA
- KRZEWY
- ①-7 KOLEJNOŚĆ LDJEC

SKALA PRZYBLIŻONA

TURZYN II

BR	BRZOZA
LI	LIPA
AK	AKACJA
WI	WIERZBA
JE	JESION
KL	KŁON
KL/CZ	KŁON CZERWONY
BK	BUK
TOP	TOPOLA
ORZ	ORZECH
MOR	MORWA
CZ	CZEREŚNIA
JABŁ	JABŁON
LEŚZ	LEŚCZYNA
ŚW	ŚWIERK
DB	DĄB

	SKARPY STAWY, CIEKI WODNE
	DRZEWA POJEDYNCZO LUB GRUPOWO LIŚCIASTE I SZPILKOWE
	BUDYNKI DAWNEGO DWORU I INNE
	DROGI, ŚCIEŻKI, ICH ŚLADY, OGRÓDZENIA
	KRZEWY

	Oś kompozycyjna jej zakończenie, lub zanik, skrzyżowanie
	Zarys wnętrza kompozycyjnego
	DRZEWA, ICH CIĄGI WYRÓŻNIAJĄCE SIĘ
	KIERUNKI WIDOKOWE
	Ochrona częściowa
	Ochrona całkowita

ARCHIWUM
OŚRODKA OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9, tel. 628 48 41 w. 130

NN imw-608

FOT. - 1 - Grupa drzew wokół klombu -
widok od wschodu

TURZYN

FOT. - 2 - Wschodnia fasada zabytkowego dworu

TURZYN

FOT. - 3 - Fragment środkowej części parku

TURZYN

POT. - 4 - Widok na środkową część parku
od strony wschodniej

TURZYN

FOT. - 5 - Zadrzewienie wokół stawu